

L'ensenyament universitari i la recerca

JOSEP M. BRICALL

(Universitat de Barcelona, Institut d'Estudis Catalans)

1.- L'evolució general de totes les universitats presenta alguns talls i ruptures efecte dels avatars de la història. Aquest també ha estat el cas particular de la Universitat de Barcelona, única universitat de Catalunya i de les illes Balears fins a la fi dels anys seixanta del segle passat.

Un fet simptomàtic del paper que jugaven les universitats al si de les ciutats que les envoltaven és el que em va fer notar ja fa alguns anys el Professor. Paolo Blasi, llavors president de la Conferència Italiana de Rectors i Rector de la Universitat de Florència. Les ciutats més importants – amb l'excepció de París – no tenien massa interès en ser seu dels estudis generals; per exemple, no va ser Florència sino Pisa qui va tenir universitat; la universitat de la Llombardia no va ser Milà sinó la ciutat de Pavia. Tampoc va haver-hi universitat a Londres fins mitjans segle XIX.

La Universitat de Lleida , fundada el 1300 per Jaume II i el papa Bonifaci VIII, és la mes antiga de la Corona d'Aragó; cinquanta anys després s'establí la universitat a Perpinyà per Pere el Cerimoniós i el papa Climent VII. Seguint la tendència general, l'ajuntament de Barcelona no és mostrà gens entusiasmant en disposar d'una universitat , oposant-se als seu establiment el 1398. Encara que Martí l'Humà va fundar-la el 1401 i el papa Gregori XII en va confirmà la seva existència, el Consell de Cent hi reiterà la seva oposició. Finalment, des de Nàpols Alfons el Magnànim la va establir irreversiblement el 1450 i simultàniament el papa Nicolau IV la va reconèixer com a *Studium Generale*.

La Universitat de València es de 1500 per iniciativa de Ferran II i d'Alexandre VI..

La guerra de Successió va interrompre els estudis a València i a les universitats catalanes. Pel que fa aquestes, aquestes foren dissoltes el 1714 i traslladats els estudis superiors a Cervera que impartí la Teologia, el Dret i les Lletres mentre a Barcelona es mantenien els estudis de Medicina i els que successivament van requerir la formació de militars i les iniciatives de la Junta de Comerç. Retornada la Universitat a Barcelona des de Cervera el 1821 , el retorn no es feu definitiu fins a 1837.

El govern de la República atenent una sol·licitud del consell de la Generalitat li va concedir l'autonomia el 1933 (únic cas a Espanya) i va passar a denominar-se Universitat Autònoma de Barcelona. La Dictadura naturalment li va abolir l'autonomia i la va sotmetre a la depuració habitualment practicada per aquell regim.

Aprovada el 1983, la Llei de Reforma universitària per a Espanya, s'instaurà el regim d'autonomia universitària i des de llavors s'ha desplegat un esforç estimable per incorporar la recerca a la universitat segons el model de Humboldt.

La Revolució Francesa va significar una discontinuïtat en la història de la universitat europea. Des de llavors s'han reconegut tres tradicions en la vida universitària, el domini d'una de les quals ha permès una certa classificació del centres d'estudis superiors del continent.

La tradició dita napoleònica – que ha influït molt als països llatins – concep la universitat com un centre dedicat sobre tot a l'ensenyament superior, confiant la recerca en d'altres organismes. Les universitats es fan dependre administrativament de l'Estat i la gestió es centralitzà en els ministeris de tutela.

La tradició alemanya es deu a Humboldt, quan fou ministre d'educació de Prússia. Va segellar la unió de recerca i ensenyament en

les universitats, unió que defineix clarament la moderna universitat front d'altres institucions d'ensenyament superior.

La tradició anglosaxona que va sistematitzar el Cardenal Newman quan fou rector de l'*University College* de Dublín, emfatitza els aspectes de formació cultural i ciutadana.

Les universitats en els temps actuals passen per un període de transformació que segurament deixarà les seves petjades en els anys a venir. La universitat es concep com una institució fonamental per al progrés econòmic i social i, per tant, ha acollit un nombre creixent d'estudiants, tot eixamplant el ventall dels estudis impartits. La recerca també es vincula estretament a les demandes de la societat, es a dir de les Administracions i de les empreses.

Finalment, la grandària que defineixen les fronteres administratives es insuficient per a la moderna universitat on la mobilitat mes enllà d'aquests límits desborda la configuració passada dels estudis, les professions i la recerca. La dimensió europea va iniciar-se pel programa Erasmus i actualment es descabdellen l'Espai Europeu d'Ensenyament superior i l'Àrea Europea de recerca. Això ha enfortit la col·laboració entre estudiants i professors i està posant les bases d'una col·laboració mes fluida entre el mon de la ciència i la formació professional.

L'Espai Europeu d'Ensenyament Superior, que han signat mes de 40 països, mes enllà de les fronteres de la Unió, respongué a una iniciativa del llavors ministre francès d'Educació Claude Allègre que va reunir el 1998 els ministres d'Alemanya, Itàlia i el Regne Unit. Aquesta reunió posà la base de la Declaració de Bolònia de l'any següent. Aquesta Declaració significa un compromís en l'autonomia universitària i en el foment de la col·laboració i reconeixement mutu dels estudis entre universitats, amb el compromís paral·lel dels

governos per establir un quadre flexible de pautes mínimes de visibilitat i transparència entre els sistemes europeus del continent.

2.- A mitjans del segle XIX les universitats espanyoles van abandonar el llatí i el castellà es va imposar com a la seva llengua oficial . L'Estatut de la Universitat Autònoma de Barcelona de 1933 reconeix en el seu article tercer l'equiparació de les dues cultures , catalana i castellana i d'ambdues llengües.

Aquesta regim és l'actual vigent després dels anys monolingües – de castellà- de la Dictadura.

Naturalment aconseguir l'arrelament definitiu del català com a llengua a les universitats és un objectiu obvi si és vol practicar el que és un costum normal d'un país civilitzat. No cal dir res mes.

Les dades de las que dispo son potser una mica fragmentaries i potser responen a criteris no massa homogenis de les enquestes, però permeten fer-se una idea de com s'empra el català a les nostres universitats

Pel que respecte al seu ús per part del professorat i per tant com a llengua d'expressió oral donem les dades corresponents al curs 2004-2005. En comparació amb anys precedents s'hi nota una certa estabilitat.

UAB	66.6%
UB	66.4%
UG	80%
UL	53%
UV	84%
UIC	44%
UPC	59%
UPF	65%
URL	75%

URV 65%

Tanmateix la seva pràctica no és igual en totes les matèries. Per exemple, les ciències de l'educació son les que mes adaptades al català (a la UB 80%; a la UAB,90%, a la UL 78%); també és molt freqüent a les ciències polítiques i de l'administració. La pràctica és menys habitual a les altres ciències socials (46 % a UB; 53% UAB(Dret), però en canvi, és excepcionalment alta a Econòmiques UPF .

En les matèries tècniques, la UPC mostra en Ciències, un 63-70%, enginyeria industrial i arquitectura , en torn del 60% i enginyeria civil 40%.

He esmentat abans una certa estabilitat en les xifres donades, malgrat alguna oscil·lació parcial. Si agafem xifres globals obtindriem, per exemple, en el cas de l'Autònoma i de la Politècnica tenim:

UAB 68% (2002-2003);	66.5%(2004-2005);	65.6% (2006-2007)
UPC 59%(2000-2001);	59.39%(2002-2003);	60%(2004-2005)

3.- A les classes no compta només l'expressió oral ; tenen importància els materials de suports (per exemple la llengua escrita en les pantalles, pissarra, projeccions, etc.) i els materials docents (bibliografia bàsica, apunts ,etc.). Aquí l'ús del català és menor que en la expressió oral, com podia esperar-se. Les dades aportades pertanyen als curs 2004-2005:

En recursos de suports

UPC (<i>ad memoriam</i> 59%)	59 (cat)	40(cast)	1(altres)
UAB (66.6%)	60	36	3.8
UL (53%)	61	34	4.5

En materials docents

UPC	53.8	41.8	5.1
UAB	55	40	5
UL	55	38	6

Sobre l'ús pels estudiants disposem de les dades següents:

UAB	(2003-2004)	(1994-1995)
Intervencions a classe	67 a 35	89 a 66
Amb els companys	52 a 23	87 a 68
Treballs i exàmens	70 a 40	82 a 59
Apunts	63 a 33	86 a 66

(La graella reflecteix informació procedent de diversos centres)

UL	(2000-2001)	(1995-1996)
Bona comprensió escrita	87	93
“ oral	84	95
expressió escrita	79	79
oral	81	84

4.- Pel que respecta a la llengua de redacció de les tesis de doctorat es comprova una certa estabilitat comparant amb xifres passades, també amb oscil·lacions però. Arreu hi ha augment de tesis redactades en anglès, fenomen aquest que es dona amb menys força que en altres països de llengües d'ús minoritari.

A la UB i pel curs (2004-2005) es van llegir 511 tesis, de les quals un 33% foren redactades en català, 56% en castellà i un 9.1% en altres idiomes. A ciències l'anglès assolí el 50%. El català

predomina en tesis defensades a ciències de l'educació, humanitats seguits de ciències i finalment ciències socials.

A la UAB i pel curs (2004-2005) de les 287 tesis llegides un 27-30 en català, 55 % en castellà i el 16 en anglès. El català es mes usat a humanitats i ciències i menys a salut i socials.

A la UPC, el curs (2003-2004) les 128 tesis, un 7% foren en català, 53% en castellà i 38 % en anglès.

5.- El Professor Jordi Matas Dalmases, vice-rector de la universitat de Barcelona – a qui, agrait, dec el material que m'ha fet arribar per poder donar aquestes dades- ha escrit que “ si comparem la situació de la llengua catalana a la Universitat de finals dels setanta amb l'actual haurem de fer necessàriament un balanç positiu ; el català hi és més present avui que fa trenta anys: No obstant això , si analitzem amb més detall el panorama actual , podem concloure que la llengua catalana encara no ha arribat a estar normalitzada a la Universitat i que aquest fet no fa reaccionar prou els nostres responsables polítics”. Comparteixo totalment aquest punt de vista.

També el Professor Matas deplora el poc ús bibliogràfic del català i la poca consideració al moment de fer-lo valdré com a material d'investigació.

6.- Abans d'acabar voldria formular algunes remarques del que penso després d'haver observat el que passa al nostre voltant:

Primer. L'anomenada globalització, iniciada de fa temps, pren ara una intensitat desconeguda. La globalització actual palesa una elevada permeabilitat en els fluxos de capital i en la transnacionalització de les empreses. A més les tècniques de comunicació i d'informació poden aplicar-se als serveis fins ara resguardats dels grans canvis tècnics i sotmesos progressivament a les exigències de la llibertat comercial; per tant, les mateixes

institucions d'educació - i mes especialment les d'ensenyament superior- es veuen afectades pel procés, empès per centres de parla anglesa.

Segon. Al mon universitari , la captació del millor talent científic es crucial a qualsevol país i clarament a Catalunya. Per tant, cal afavorir i no travar aquesta mobilitat tant de professors com d'estudiants. I això per dos motius. En primer lloc perquè l'excel·lència de les universitats es un factor decisiu del progrés cultural, sanitari, educatiu , científic i econòmic per a països com el nostre on aquest progrés ha de fonamentar-se en la utilització intensiva de coneixements i aplicacions tècniques . Però, a més, la massa crítica d'una universitat demana estendre la seva àrea d'influència per exercir un lideratge en una ampli entorn mes allà de fronteres administratives i polítiques, a Espanya, al sud de França (Montpeller, Tolosa, Lió) , etc

Tercer En relació al punt anterior caldria remarcar que per la creació d'una infraestructura científica i universitària podria ser forassenyat no recolzar-se en l'espanyol, pel que representa a Amèrica llatina però també pel prestigi que ara te a Europa. Una atenta reflexió ens permet veure com s'ha estès el català a les universitats estrangeres i com les edicions en català han aprofitat les economies externes de la indústria editorial catalana, cosa que dissortadament no s'ha tingut l'habilitat de fer-ho en altres mitjans audiovisuals, com la televisió.

Quart, La llengua de relació en la societat que ja és global és l'anglès . Al comerç sempre ho ha estat. Ara la llengua de comunicació científica és l'anglès , qui ho ignori no comptarà.

Josep M. Bricall (2008)

